

CHLUBIVÝ VOJÁK VE SVÝCH PROMĚNÁCH

Prokop, Josef. *El soldado fanfarrón del XVI: Sus definiciones, su renacimiento, estereotipos nacionales relacionados*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2023, 238 s.

Jiří Holub

jholub@email.cz

<https://orcid.org/0000-0003-0607-2868>

Španělsky psaná monografie Josefa Prokopa si klade za cíl analyzovat typizovanou postavu „chlubivého vojáka“ (angl. *braggart soldier*) ve francouzském, italském a španělském divadle (a částečně i v literatuře) 15. a 16. století. Jak autor předesílá již v úvodních řádcích (s. 9), nesnaží se studovat tuto postavu ve všech jejích možných aspektech, nýbrž volí tři sondy, v nichž se zaměřuje na specifické otázky vymezení tohoto dramatického typu, na problematiku jeho návratu na divadelní scénu v období 15.–16. století a také na otázku, jaké národní stereotypy jsou s ním v dané době spjaty a jak fungují.

V této logice rozvrhl svůj text do tří částí, z nichž každá se věnuje jednomu z těchto témat. Všem však nejprve předchází obšírný prolog, v němž se autor snaží nalézt první kontury této postavy v antické literatuře a divadle a pomocí nich se dobrat náznaků charakteristik, které mohly již od počátku tuto postavu určovat. Prolog je tedy zaměřen na přehled řeckých a latinských antických, ale i pozdně antických odkazů na tento typ či na vlastnosti, které s ním jsou zřetelně spjaty. Mezi ně má podle autora patřit především chvástavost či vychloubáčnost, ale také zbabělost. Studie se na jedné straně pokouší ukázat, jak byly postupně v „teoretických“ spisech z oblasti filozofie, psychologie, etiky, ale také literární poetiky zmiňované charakteristiky formulovány, a na straně druhé, jaké postavy v řecko-římské literatuře a divadle (především v komedii) se těmito charakteristikám, a tedy typu chlubivého vojáka blíží. Prolog je tak vlastně předmluvou především k první části předkládané studie, která si klade za cíl z těchto tradičních a již v antice načrtnutých kontur vytvořit jasně formulovanou definici, jež by umožňovala typ postavy jednoznačně určit. Autor v této první části nazvané „Acto I“ (jak je zřejmé, struktura monografie imituje obvyklou strukturu renesanční komedie) tedy prochází zmíněné, v prologu předběžně nalezené vlastnosti a na konkrétních příkladech především nejranějších prototypů postavy se snaží validovat jejich relevantnost pro definici, kterou hledá. Prochází tak charakteristiky tohoto divadelního typu, kterými jsou nezměrná chvástavost, ale také zbabělost a následně zesměšnění fyzickým násilím, kterému se voják nebrání a jež jeho zbabělost potvrzuje.

V obou těchto výchozích částech se autor opírá o relevantní studie k typu chlubivého vojáka, od těch zakladatelských, jako je Ribbeckova analýza *Alazon: Ein Beitrag zur antiken Ethologie* (1882), přes autory zabývající se postavou chlubivého vojáka v renesančním divadle, jako jsou James Pyle Wickersham Crawford, Daniel C. Boughner či María Rosa Lida de Malkiel, až k závěrům specialistů, kteří se k tématu vyjadřují

na přelomu 20. a 21. století (např. Fausto De Michele). Na závěr této části autor jako její výsledek předkládá vlastní hutnou definici studovaného typu ve třech bodech: chlubitivý voják zaprvé má vojenské vzezření, aby budil respekt, ale nemusí být skutečným vojákem, zadruhé se chvástá svou silou a svými úspěchy v boji a zároveň svou přitažlivostí pro ženské pohlaví a zatřetí se následně projeví jako zbabělec a ženy se mu vysmějí.

V následující části („Acto II“) se Prokop pomocí této definice snaží nalézt a chronologicky uspořádat první zástupce studované typizované postavy v divadle (či v literatuře) tří oblastí, tedy francouzském, italském a španělském. Detekuje první divadelní a literární texty, v nichž se postavy podle stanovené definice objevují, a na základě textové analýzy se pokouší obhájit jejich příslušnost k typu. Činí tak komplexně ve všech třech jazykových oblastech, přičemž si jako pomocný metodologický nástroj vymezuje tři podtypy studované postavy: vojáka z lidového divadla, rváče a podvodníka z renesanční humanistické komedie a vojáka z parafrází antických komedií. S jejich pomocí pak vytváří chronologii prvních renesančních fanfarónů a snaží se postihnout jejich diachronní, ale také diatopická specifika.

V poslední, třetí části („Acto III“) se autor zaměřuje na analýzu jedné specifické vlastnosti této typizované postavy, a sice její dosti častou identifikaci s konkrétním „národním typem“ (autor ve španělštině užívá termínu *etnotipo*). I tuto charakteristiku se snaží vysledovat již od nejranějších tradic postavy v antice a posléze v perspektivě jednotlivých kulturně-politických prostředí Iberského poloostrova, Apeninského poloostrova a Francie rozebírá její původ, motivace a také vnímání ze strany publika či čtenářů. Dochází k závěru, že na rozdíl od relativně homogenní existence postavy i jejích podtypů napříč studovanými kulturními oblastmi (a to i v diachronní perspektivě) se vývoj a funkce této národní identifikace v jednotlivých oblastech liší. Autor to opět dokládá textovými ukázkami, a to jak z divadelních her, tak z dobových literárních textů, které se k tomuto tématu vyslovují a jsou s touto dramatickou tvorbou neoddělitelně spjaty.

I v těchto specifických otázkách druhé a třetí části autor prokazuje orientaci v bohaté sekundární literatuře a snaží se s její pomocí analyzovat detailní fungování postavy v oblastech, které zatím důkladně probádány nebyly. Dochází k několika závěrům, které prohlubují aktuální stav vědeckého bádání. Za nejmarkantnější z nich považují upozornění na chronologické prvenství postav chlubitivého vojáka ve francouzské frašce 15. století coby nejranějším znovuoobjevení tohoto typu ve studovaných oblastech od antických dob. Autor v této souvislosti upozorňuje na to, že obvyklým tématem odborných diskusí o okamžiku návratu chlubitivého vojáka na scénu bývá spíše chronologické soupeření italské a španělské oblasti, zatímco francouzská je zpravidla opomíjena navzdory svým prokazatelně starším představitelům.

Obecně lze tedy shrnout, že tato rozsáhlá monografie přináší na problematiku chlubitivého vojáka sjednocující pohled, který se snaží usouvztažnit jeho literární a divadelní tradici, jež sahá od řecké, tzv. nové atické komedie přes její latinské parafráze až ke komplexnímu kontextu latinských elegických komedií pozdního středověku, s rozsáhlou a velice specifickou problematikou francouzské frašky, *comedia erudita*, *comedia humanística* a *commedia dell'arte*. Josef Prokop zároveň předkládá velice detailní analýzu konkrétních klíčových bodů vývoje postavy chlubitivého vojáka (tj. její definice, její znovuzrození a také její národní ukotvení), jak to proklamuje již

samotný název studie. Domnívám se, že se mu podařilo všechny tyto perspektivy organicky skloubit a udržet je v rovnováze ve všech částech knihy. V tomto ambiciózním plánu jsou jistě místa, která bylo možno studovat ještě podrobněji (např. ostatní komické i scénické žánry francouzské literatury 14.–16. století či velice dynamický vývoj *commedia dell'arte* a typu chlubitivého vojáka v jejích jednotlivých obdobích). Lze však pochopit, že tato metoda dílčích sond, „záběrů kamery“ na to či ono místo širokého komplexu textů, žánrů, oblastí a časových rovin nemůže ze své podstaty nikdy nabídnout naprosto úplné a vyčerpávající panorama, protože samotné téma nemá pevné ohraničení. Bez ohledu na to je výsledek hodnotným příspěvkem do odborné diskuse o typu chlubitivého vojáka, který může zainteresovaným odborníkům přinést cenné podněty k přemýšlení a dalšímu bádání.